

Emilia Nawrotek

Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

OCHRONA GATUNKÓW RODZIMYCH PRZED INWAZJAMI BIOLOGICZNYMI

1. WSTĘP

Współcześnie uważa się, że inwazje biologiczne są jednym z głównych zagrożeń dla rodzimej bioróżnorodności¹. Każdy organizm ma skłonność do rozprzestrzeniania się i zasiedlania nowych terytoriów. Jednakże ten naturalny proces może przekształcić się w inwazję i stać się zjawiskiem niepożądanym – zwłaszcza gdy występuje u organizmów wysiedlonych przypadkowo lub celowo poza granicami ich naturalnego występowania. W dobie globalizacji, intensyfikacja handlu międzynarodowego i turystyki sprzyja inwazjom biologicznym. Inwazja biologiczna to zjawisko polegające na nagłym i szybkim rozprzestrzenianiu się gatunku na obszarze położonym poza zasięgiem jego występowania i z dala od jego możliwego miejsca introdukcji². Inwazja jest końcowym etapem złożonego procesu transportowego, po pokonaniu bariery geograficznej i następnie reprodukcyjnej, gatunek obcy rozprzestrzenia się, stając się gatunkiem zadomowionym³. Gatunek obcy, który uległ naturalizacji, stanowi zagrożenie dla różnorodności biologicznej ze względu na skuteczne rozmnażanie oraz zdolność do szybkiego rozprzestrzeniania się na obszarach zwłaszcza cennych pod względem przyrodniczym. Gatunek obcy, który wypiera elementy rodzimej fauny i flory oraz zmienia krajobraz, określany jest mianem gatunku inwazyjnego. Nieodłącznymi cechami gatunków inwazyjnych są: obce pochodzenie geograficzne, zdolność kolonizowania siedlisk synantropijnych, półnaturalnych lub naturalnych, zadomowienie, zdolność do skutecznego rozprzestrzeniania, namnażania

---

¹ J. Thiele, A. Otte, *Invasion patterns of *Heracleum mantegazzianum* in Germany on regional and landscape scales*, „Journal of Nature Conservation” 2008, Vol. 16(2), s. 61–71.

² D. M. Richardson, P. Pysek, M. Rejmanek, M. G. Barbour, F. D. Panetta, C. J. West, *Naturalization and invasion of alien plants: concepts and definitions*, „Diversity Distribution” 2000, 6, s. 93–107.

³ Jest to gatunek obcy rozmnażający się bez interwencji człowieka.

i zwiększania liczby populacji, istnienie znacznej liczby niezasiedlonych odpowiednich siedlisk⁴.

Aby zapobiec postępującemu procesowi inwazji biologicznych, podejmowane są działania praktyczne. Podstawą tych działań jest identyfikacja zagrożeń, polegająca na szczegółowym rozpoznaniu obecności, rodzajów, liczebności i dynamiki rozprzestrzeniania się gatunków inwazyjnych. Ekspansja obcych gatunków powoduje wiele problemów zarówno przyrodniczych, jak i gospodarczych. Problemy gospodarcze wynikają ze strat ekonomicznych w rolnictwie, leśnictwie, gospodarce rybackiej czy wodnej⁵, trudnych do oszacowania kosztów ekologicznych wynikających z konieczności ochrony i opieki nad zagrożonymi rodzimymi gatunkami, zespołami i ekosystemami, oraz nakładów finansowych⁶ związanych z kontrolą liczebności i zapobiegania rozprzestrzeniania się tychże gatunków⁷. Problemy biologiczne (przyrodnicze) definiowane są jako zagrożenie dla różnorodności biologicznej i powiązanych usług ekosystemowych. W literaturze przedmiotu wskazuje się na poważne negatywne oddziaływanie na gatunki rodzime oraz strukturę i funkcję ekosystemów przez zmianę siedlisk, żerowania, konkurencję, przenoszenie chorób, zastępowanie gatunków rodzimych w znacznej części ich zasięgu. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom inwazji biologicznych oraz ochrona rodzimych gatunków są także przedmiotem regulacji prawnych.

2. OCHRONA PRZED GATUNKAMI INWAZYJNYMI W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM I EUROPEJSKIM

Wagę wpływu inwazyjnych gatunków obcych na różnorodność biologiczną dostrzeżono w skali globalnej. Problematyka zapobiegania niekontrolowanemu przemieszczaniu się i introdukcji gatunków obcych po raz pierwszy została ujęta

⁴ Zob. szerzej B. Jaroszewicz, *Obcy w naturze – mechanizmy i ekologiczne skutki inwazji biologicznych*, (w:) A. Kalinowska (red.), *Wybrane zagadnienia z ekologii i ochrony środowiska. Różnorodność biologiczna w wielu odsłonach*, Warszawa 2011, s. 149–159.

⁵ Straty ekonomiczne szacowane są na co najmniej 1,4 tln dolarów rocznie, a tym samym w Europie na co najmniej 12,5 mld rocznie – M. Kettunen, P. Genovesi, S. Gollasch, *Technical support to EU strategy on invasive species (IAS) Assessment of the impacts of IAS In Europe and the EU (final module report for the European Commission)*, Institute for European Environmental Policy, Brussel–Belgium 2009; D. Pimentel, *Biological invasions; economics and environmental costs of alien plant, Animals, and micro be species*, CRC Press, Boca raton, London–New York–Washington DC 2002.

⁶ Przykładowo koszt wyeliminowania czeremchy amerykańskiej w Holandii wynosi rocznie 2 mln euro, a barszczu Sosnowskiego w Polsce wyniósł 3 mln zł.

⁷ Zob. szerzej D. Anderwald, *Gatunki obce w lasach*, Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, Rogów: SGGW Leśny Zakład Doświadczalny Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, 2012, s. 6–28.

w Konwencji o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej i siedlisk z dnia 19 września 1979 r.⁸. Jednakże na gruncie prawa międzynarodowego podstawowe znaczenie należy przypisać Konwencji o różnorodności biologicznej⁹. Zgodnie z art. 8, strony zobowiązały się do działań w zakresie zapobiegania wprowadzaniu, kontrolowaniu lub tępieniu obcych gatunków, które zagrażają ekosystemom, siedliskom lub poszczególnym gatunkom. Zwalczanie obcych gatunków inwazyjnych stanowi 9. cel sformułowany w Planie strategicznym na lata 2010–2020, który został przyjęty podczas 10. posiedzenia Konferencji Stron w Nagoi¹⁰ w 2010 r. Przedmiotowe zagadnienia zostały przeanalizowane również w odniesieniu do obszaru Unii Europejskiej¹¹. W przyjętej przez Komisję Europejską w maju 2011 r. Strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.¹² zwalczanie inwazyjnych gatunków obcych jest jednym z głównych sześciu celów, których realizacja w tej perspektywie czasowej ma zahamować utratę różnorodności biologicznej i zmniejszyć kluczowe zagrożenia dla przyrody i usług ekosystemowych w Unii Europejskiej. Przeciwdziałanie inwazjom biologicznym również zostało zaakcentowane w 15. celu Rezolucji przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. – Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, dotyczącej ochrony, przywracania oraz promowania zrównoważonego użytkowania ekosystemów lądowych, zrównoważonego gospodarowania lasami, zwalczania pustynnienia, powstrzymywania i odwracania procesów degradacji gleby oraz powstrzymywania utraty różnorodności biologicznej. Przyjęto w deklaracji zobowiązanie do wprowadzenia środków zapobiegających wprowadzaniu nowych gatunków obcych na danym obszarze oraz znacząco zmniejszających ich wpływ na ekosystemy wodne i lądowe, a także kontrolowania lub wyeliminowania wybranych gatunków obcych¹³.

⁸ Dz.U. z 1996 r., nr 58, poz. 263; Dz.Urz. WE L 38 z 10.02.1982 r., s. 3.

⁹ Dz.U. z 2002 r., nr 184, poz. 1532.

¹⁰ 10. Konferencja Stron Konwencji o różnorodności biologicznej (CBD) w Nagoi w 2010 r. przyjęła: 1) Światowy plan strategiczny na rzecz ochrony bioróżnorodności na lata 2011–2020, 2) Protokół z Nagoi o dostępie do zasobów genetycznych oraz sprawiedliwym i równym podziale korzyści wynikających z ich użytkowania (Protokół ABS), 3) Strategię mobilizacji zasobów na rzecz ochrony światowej bioróżnorodności. Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020 and the Aichi Targets “Living in Harmony with Nature”, <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268> (dostęp: 20.01.2019 r.).

¹¹ Oszacowano, że z ponad 12 000 gatunków obcych występujących w środowisku europejskim 10–15% rozmnożyło się i rozprzestrzeniło, powodując szkody środowiskowe, gospodarcze i społeczne, które kosztują Unię Europejską co najmniej 12 mld euro rocznie i stale rosną, dlatego zwalczanie IAS stało się jednym z priorytetów Unii Europejskiej.

¹² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny – unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r., COM/2011/0244 końcowy.

¹³ http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf (dostęp: 20.01.2019 r.).

Przyjęty model ochrony zawarty w Konwencji o różnorodności biologicznej stał się punktem wyjścia do stworzenia unijnego rozwiązania w sprawie inwazji biologicznych gatunków obcych, w efekcie doprowadziło to do uchwalenia rozporządzenia Parlamentu i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych¹⁴. Rozporządzenie 1143/2014 stanowi podstawowe źródło prawa w odniesieniu do zapobiegania niepożądanemu oddziaływaniu na różnorodność biologiczną, zamierzonego i niezamierzonego wprowadzania i rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków obcych oraz minimalizowania i łagodzenia tego oddziaływania. Rozporządzenie wprowadza zakaz zamierzonych działań w postaci wprowadzania na terytorium Unii, w tym przemieszczania tranzytem pod nadzorem celnym; przetrzymywania (w tym w obiekcie izolowanym); hodowania (w tym w obiekcie izolowanym); przywożenia do Unii, wywożenia z Unii lub przemieszczania w granicach Unii z wyjątkiem transportu gatunków do obiektów w związku z ich eliminacją; wprowadzania do obrotu; wykorzystywania lub wymieniania; zezwalania na ich rozmnażanie, hodowlę lub uprawę (w tym w obiekcie izolowanym); lub uwalniania do środowiska. Jednak restrykcyjny unijny model ochrony gatunków rodzimych doznaje znaczącego uszczerbku w wyniku unormowań zawartych w art. 8 rozporządzenia 1143/2014. W drodze odstępstwa od ograniczeń państwa członkowskie ustanawiają system zezwoleń umożliwiający ośrodkom prowadzenie badań naukowych lub ochrony *ex situ* w odniesieniu do inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii. W przypadku gdy stosowanie produktów pochodzących od inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii jest nieuniknione ze względu na postępy w dziedzinie zdrowia ludzkiego, państwa członkowskie mogą również włączyć do swoich systemów zezwoleń produkcję do celów naukowych oraz późniejsze zastosowanie do celów medycznych.

3. PROJEKT USTAWY O GATUNKACH OBCYCH

Ochrona rodzimych ekosystemów przed gatunkami inwazyjnymi nie została w pełni uregulowana w rozporządzeniu 1143/2014, gdyż stosownie do postanowień zawartych w preambule, państwom członkowskim przyznano możliwość utrzymania lub przyjęcia przepisów dotyczących inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii, które będą bardziej rygorystyczne. Oznacza to uprawnienie państwa członkowskiego do wprowadzenia do wewnętrznego porządku prawnego instytucji prawnych polegających na zakazie wprowadzenia do środowiska gatunków obcych inwazyjnych stanowiących zagrożenie dla eko-

¹⁴ Dz.Urz. UE L 317 z 4.11.2014 r., s. 35.

systemów. Aby dostosować się do wymagań rozporządzenia UE, konieczne jest przyjęcie regulacji prawnych mających na celu przeciwdziałanie inwazjom biologicznym. Projekt ustawy o gatunkach obcych¹⁵ ma na celu wprowadzenie do polskiego porządku prawnego przepisów rozporządzenia UE. W polskim porządku prawnym jak dotychczas zasady uwalniania do środowiska obcych gatunków reguluje art. 120¹⁶ ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁷.

Projekt ustawy reguluje sprawy związane z zapobieganiem wprowadzania do środowiska i przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się inwazyjnych gatunków obcych. Ustawa określa właściwości i zadania organów administracji publicznej oraz innych podmiotów w zakresie gatunków obcych oraz w zakresie wykonywania przepisów rozporządzenia UE, w tym zasady i tryb udzielania zezwoleń na czynności zakazane w stosunku do inwazyjnych gatunków obcych oraz przeprowadzanie kontroli w tym zakresie, zasady zarządzania inwazyjnymi gatunkami obcymi, obowiązki podmiotów władających, a także zasady odpowiedzialności za naruszenie przepisów ustawy oraz rozporządzenia 1143/2014. Ponadto ustawa określa ograniczenia dotyczące uwalniania do środowiska oraz przemieszczania w środowisku gatunków obcych. Projektowana ustawa o gatunkach obcych również wprowadza zmiany w obowiązujących przepisach.

Rozporządzenie UE nakłada na państwa członkowskie obowiązki w zakresie postępowania z inwazyjnymi gatunkami obcymi, w szczególności dotyczące eliminacji i zarządzania nimi. Projektowana ustawa określa zadania i obowiązki podmiotów, gmin i organów państwowych w zakresie wykonywania przepisów tego rozporządzenia. Wprowadza obowiązek zgłaszania zidentyfikowanego inwazyjnego gatunku obcego do regionalnego dyrektora ochrony środowiska lub dyrektora urzędu morskiego. Celem jest umożliwienie niezwłocznego działania przez organy właściwe ze względu na miejsce stwierdzenia gatunku w zakresie bądź wczesnej eliminacji, bądź zastosowania środka zaradczego wobec tego gatunku.

Artykuł 3 projektu ustawy wprowadza obowiązek zawiadomienia właściwego organu – wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w przypadku stwierdzenia inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Unii lub inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Polski. Projekt ustawy określa również zakres takiego zawiadomienia.

Minister właściwy do spraw środowiska zatwierdza plany działań dotyczące dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub stwarzających zagrożenie dla Polski. W drodze rozporządzenia określa, które inwazyjne gatunki obce stwarzające zagrożenie dla Unii lub stwarzające zagrożenie dla Polski podlegają obowiązkowi eliminacji, a które są uznane za

¹⁵ Projekt ustawy o gatunkach obcych z dnia 1 sierpnia 2018 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/12315105/12529029/12529030/dokument354262.pdf>, s. 1–11 (dostęp: 1.12.2018 r.).

¹⁶ Zakres ustawy obejmuje również art. 120 obecnie obowiązującej ustawy o ochronie przyrody (przeniesienie art. 120 ustawy o ochronie przyrody do projektowanej ustawy).

¹⁷ Dz.U. z 2018 r., poz. 1614, z późn. zm.

rozprzestrzenione na szeroką skalę. W rozporządzeniu zostaną określone również metody eliminacji poszczególnych gatunków oraz katalog środków zaradczych w stosunku do gatunków rozprzestrzenionych na szeroką skalę (art. 19 ust. 1 projektu). W sytuacji gdy w środowisku pojawi się inwazyjny gatunek obcy, który prawdopodobnie spełnia kryteria uznania go za zagrożenie dla Unii, minister właściwy do spraw środowiska, zgodnie z art. 19 ust. 2, może wprowadzić w drodze rozporządzenia zakazy w stosunku do tego inwazyjnego gatunku obcego.

Organem krajowym, odpowiedzialnym za wdrażanie rozporządzenia 1143/2011, jest Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska, który obecnie odpowiada za system krajowy dotyczący gatunków obcych. Projekt ustawy również doprecyzowuje jego zadania w zakresie postępowania z gatunkami obcymi¹⁸. Ponadto projekt ustawy określa kompetencje i obowiązki Regionalnych Dyrektorów Ochrony Środowiska i dyrektorów urzędów morskich¹⁹.

Ustawodawca zakłada wprowadzenie spójnego systemu postępowania z gatunkami obcymi, w związku z projektem ustawy przewiduje analogiczne

---

¹⁸ Do zadań tych należy: 1) przekazywanie informacji i współpraca z Komisją Europejską i państwami członkowskimi (zgodnie z art. 4 ust. 4, art. 9 ust. 1, 3 i 6, art. 11 ust. 1 i 2, art. 16 ust. 2 i art. 18 ust. 1 rozporządzenia UE); 2) wykonywanie analiz ryzyka (zgodnie z art. 5 ust. 2 i art. 10 ust. 3 rozporządzenia UE) i innych opracowań wymaganych rozporządzeniem UE (zgodnie z art. 13 ust. 1, 3 i 5 rozporządzenia UE); 3) wydawanie, kontrola i cofanie zezwoleń dotyczących inwazyjnych gatunków obcych zagrażających Unii Europejskiej, a także inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski (zgodnie z art. 8 ust. 1, 2, 5 i 8 rozporządzenia UE); 4) stworzenie i prowadzenie centralnego rejestru danych (zgodnie z art. 8 ust. 7 i art. 14 ust. 1 rozporządzenia UE); 5) zbieranie informacji od innych podmiotów, przekazywanie raportów do Ministra Środowiska.

¹⁹ Zalicza się do nich: 1) przyjmowanie zgłoszeń od wójta, burmistrza lub prezydenta miasta o stwierdzeniu występowania inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski; 2) eliminacja ze środowiska i stosowanie środków zaradczych w stosunku do inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii (zgodnie z art. 17 ust. 2 i 3, art. 18 ust. 4 i art. 19 ust. 1 rozporządzenia UE); 3) monitorowanie skuteczności podejmowanych działań (zgodnie z art. 19 ust. 4 rozporządzenia UE); 4) podejmowanie działań w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów, które zostały zdegradowane, uszkodzone lub zniszczone przez inwazyjne gatunki obce stwarzające zagrożenie dla Unii lub stwarzające zagrożenie dla Polski (zgodnie z art. 20 ust. 1 rozporządzenia UE); 5) wydawanie, kontrola i cofanie zezwoleń dotyczących inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski (zgodnie z art. 8 ust. 1, 2, 5 i 8 rozporządzenia UE); 6) współudział w prowadzeniu centralnego rejestru danych o inwazyjnych gatunkach obcych; 7) prowadzenie postępowań w sprawie nakazania podjęcia działań w przypadku uwolnienia do środowiska inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Unii lub inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Polski; 8) podejmowanie działań zapobiegawczych lub naprawczych w przypadku uwolnienia do środowiska inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Unii lub inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Polski; 9) przyjmowanie od gmin informacji o stwierdzeniu obecności inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski; 10) zbieranie informacji od innych podmiotów, przekazywanie informacji Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska i współpraca z innymi podmiotami.

zakazy w stosunku do inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski. Znaczna część tych zakazów obowiązuje już obecnie na mocy art. 120 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody w stosunku do gatunków wymienionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym²⁰.

Projektowana ustawa określa odstępstwa (art. 16 ust. 2) od zakazu uwalniania do środowiska oraz przemieszczania w tym środowisku gatunków obcych. Doprecyzowane zostało zwolnienie z zakazu dotyczące wprowadzania roślin gatunków obcych do środowiska. Zaproponowano, aby dotyczyło terenów zieleni w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast. Nowe odstępstwo zostało przewidziane do tymczasowego stosowania roślin gatunków obcych przy rekultywacji gruntów zdegradowanych lub zdewastowanych w wyniku działalności przemysłowej. Odstępstw tych nie stosuje się do gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub stwarzających zagrożenie dla Polski.

W art. 8 projektu ustawy określone zostały zasady funkcjonowania centralnego rejestru danych o inwazyjnych gatunkach obcych, który jest prowadzony przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, przy współudziale regionalnych dyrektorów ochrony środowiska i dyrektorów urzędów morskich. Należy podkreślić, iż utworzenie centralnego rejestru danych wynika z potrzeby realizacji art. 14 rozporządzenia UE, dotyczącego obowiązku ustanowienia systemu nadzoru obejmującego inwazyjne gatunki obce stwarzające zagrożenie dla Unii. Stworzenie, a w przyszłości funkcjonowanie centralnego rejestru danych o gatunkach obcych, w którym będą gromadzone i rejestrowane dane²¹ dotyczące występowania w środowisku inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, będzie stanowiło system nadzoru.

Zgodnie z projektowaną ustawą plany działań dotyczących dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski zatwierdza minister do spraw środowiska na wniosek Dyrektora Generalnego Ochrony Środowiska, a art. 18 ust. 2 wprowadza obowiązek zapewnienia udziału społeczeństwa przy tworzeniu planów zarządzania priorytetowymi drogami przenoszenia gatunków inwazyjnych²².

Rozdział 7 projektowanej ustawy o gatunkach obcych reguluje zagadnienia dotyczące stworzenia wykazu gatunków, postępowania w przypadku wczesnego wykrycia, eliminacji gatunków, a także krajową procedurę przyjmowania środ-

²⁰ Dz.U. nr 210, poz. 1260.

²¹ Dane zgromadzone w centralnym rejestrze danych posłużą do przygotowania co 6 lat raportu dla Komisji Europejskiej.

²² Obowiązek ten uwzględnia wymóg art. 26 rozporządzenia 1143/2011.

ków nadzwyczajnych wobec gatunków obcych stanowiących zagrożenie dla Unii, które pojawiły się na terenie Polski, lub inwazyjnych gatunków obcych, które prawdopodobnie spełniają kryteria uznania ich za stwarzające zagrożenie dla Unii. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska lub dyrektor urzędu morskiego odpowiadają za szybką eliminację inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stanowiących zagrożenie dla Polski. Obowiązek szybkiej eliminacji nie dotyczy gatunków określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska, jako szeroko rozprzestrzenionych.

Projektowana ustawa wprowadza obowiązek udostępnienia nieruchomości, na której inwazyjne gatunki występują lub istnieje podejrzenie, że występują, oraz nakłada obowiązek współdziałania podmiotów posiadających prawo do korzystania z nieruchomości, na której zidentyfikowano inwazyjny gatunek obcy stwarzający zagrożenie dla Unii lub inwazyjny gatunek obcy stwarzający zagrożenie dla Polski. Ustawodawca zakłada, iż udostępnianie nieruchomości umożliwi odpowiednim organom przeprowadzenie sprawnych i szybkich działań mających na celu ograniczenie lub wyeliminowanie tych gatunków.

W projekcie ustawy przewidziano podział obowiązków²³ w zakresie zwalczania inwazyjnych gatunków obcych rozprzestrzenionych na szeroką skalę pomiędzy jednostki administracji publicznej a posiadaczy nieruchomości.

Projekt ustawy przewiduje również odpowiedzialność karną za naruszenie przepisów dotyczących gatunków obcych lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski – będzie to stanowiło przestępstwo lub wykroczenie. Sąd może orzec przepadek przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia lub przestępstwa oraz przedmiotów, roślin, zwierząt lub grzybów pochodzących z wykroczenia lub przestępstwa.

4. KONKLUZJE

1. Zagrożenie dla różnorodności biologicznej i powiązanych usług ekosystemowych, jakie stwarzają inwazyjne gatunki obce, przybiera różne formy, ale

---

²³ Środki zaradcze w stosunku do gatunków obcych uznanych za rozprzestrzenione na szeroką skalę wprowadza gmina z zastrzeżeniem, że na obszarze parku narodowego czyni to dyrektor parku, na obszarze rezerwatu przyrody – regionalny dyrektor ochrony środowiska, poza obszarami parku narodowego i rezerwatu przyrody: na obszarach morskich – dyrektor urzędu morskiego, a na nieruchomościach stanowiących własność osób fizycznych oraz niepaństwowych osób prawnych lub jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej – podmiot, o którym mowa w art. 2 pkt 7 lit. a, o ile podmiot ten niezwłocznie, po podjęciu wiedzy o obecności gatunku obcego na nieruchomości, nie zwrócił się do wójta, burmistrza lub prezydenta miasta z wnioskiem o podjęcie środków zaradczych przez gminę.

zawsze skutkuje poważnym oddziaływaniem na gatunki rodzime oraz ich strukturę i funkcję.

2. Obecność inwazyjnych gatunków obcych powoduje niekorzystne zmiany w środowisku, szkody gospodarcze, a w niektórych przypadkach zagrożenie dla zdrowia i życia człowieka (np. w przypadku gatunków barszczy, roślin mogących powodować poważne i bardzo bolesne poparzenia skóry).

3. Inwazje biologiczne mogą przybierać charakter powszechny i ogólnokrajowy, zwykle w sytuacji, gdy obce gatunki inwazyjne wprowadzane na szeroką skalę i wielokrotnie, albo lokalnie, jeśli uprawiano je w wielu miejscach, zwykle bez zadowalających rezultatów gospodarczych.

4. Rozporządzenie 1143/2014 zakłada kompleksowe podejście do zagadnienia zwalczania gatunków inwazyjnych obcych na poziomie Unii Europejskiej, m.in. listę gatunków inwazyjnych obcych dla całej Unii Europejskiej, kontrole unijnych granic, raportowanie, wzajemne powiadamianie, współpracę pomiędzy państwami. Zgodnie z tą regulacją na państwach członkowskich ciąży obowiązek prowadzenia działań służących zapobieganiu niekorzystnemu wpływowi inwazyjnych gatunków obcych na różnorodność biologiczną i usługi ekosystemowe, minimalizowaniu i łagodzeniu tego wpływu oraz ograniczaniu wyrządzania przez te gatunki szkód społecznych i gospodarczych.

5. Projekt ustawy o gatunkach obcych budzi liczne zastrzeżenia. Przede wszystkim proponowany art. 3, który stanowi, że o stwierdzeniu w środowisku obecności inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Polski należy niezwłocznie zawiadomić wójta, burmistrza lub prezydenta miasta – właściwego ze względu na miejsce jego stwierdzenia. Biorąc pod uwagę niską świadomość społeczną w zakresie inwazji biologicznych, posiadanie pełnej wiedzy o występowaniu inwazyjnych gatunków obcych w Polsce jest wręcz niemożliwe. Ustawodawca podkreśla, że obowiązek ten nie powoduje powstania obciążenia obywateli ponad miarę, gdyż podlegają mu tylko przypadki, w których gatunek inwazyjny został stwierdzony. Ustawodawca zakłada, chyba zbyt optymistycznie, że zgłaszający ma wiedzę umożliwiającą mu wstępną identyfikację zgłaszanego gatunku.

6. Za zasadne należy uznać wprowadzenie do projektu ustawy środków wczesnego wykrywania i szybkiej eliminacji dla zapewnienia bezpieczeństwa rodzimych zasobów przyrodniczych. Środki te mają kluczowe znaczenie, by zapobiec zdomowieniu i rozprzestrzenianiu się takich gatunków, najsukuteczniejszym bowiem sposobem reakcji jest jak najszybsze wyeliminowanie populacji, gdy liczba osobników jest jeszcze niewielka.

7. W projekcie ustawy o gatunkach obcych w zasadzie nie wzięto pod uwagę obszarów, na których prowadzone mają być środki zwalczania inwazyjnych gatunków obcych, tj. lasów będących własnością Skarbu Państwa, pozostające w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych, a tym samym projektowana ustawa w żaden sposób nie reguluje pozycji tego podmiotu pośród organów, na których spoczywa obowiązek wprowadzania i stosowania

odpowiednich środków przeciwdziałających niepożądanemu rozprzestrzenianiu się inwazyjnych gatunków obcych. Taką sytuacją nie wydaje się zasadna, konieczna jest potrzeba dokonania pogłębionej analizy przedstawionego projektu i dokonania w nim zmian. Ochrona lasów, a także zachowanie ich bogactwa biologicznego jest działaniem, które wpisuje się w funkcje zwalczania inwazyjnych gatunków obcych. Kolejno, wśród organów, które mają podejmować środki zaradcze oraz ewentualne środki z zakresu zwalczania, nie umieszczono jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych.

8. W projekcie ustawy w art. 5 wskazano, iż „właściwy organ podejmuje działania mające na celu weryfikację stwierdzenia obecności, szybką eliminację lub wprowadzenie środków zaradczych, w stosunku do inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Unii lub inwazyjnego gatunku obcego stwarzającego zagrożenie dla Polski”. Wydaje się zasadne postulowanie o precyzyjne wskazanie w ustawie, kiedy właściwe organy podejmują działania, ponadto jak należy interpretować pojęcie „szybka eliminacja”, a także sprecyzować, w jakim terminie ma być podjęta eliminacja gatunków, o których mowa w projekcie ustawy.

9. W przepisach ustawy pojawia się nowe określenie „azyli dla zwierząt”, tj. ośrodek, w którym przetrzymuje się żywe okazy zwierząt. W projekcie ustawy nie jest doprecyzowana kwestia funkcjonowania i finansowania azyli dla zwierząt, wydaje się zasadne włączenie na etapie prac legislacyjnych uregulowania tych kwestii, z uwagi bowiem na brak finansowania nie będą one funkcjonowały, a ogrody zoologiczne nie mają możliwości przyjmowania kolejnych zwierząt pochodzących z interwencji ze względu na brak miejsca.

10. Istotną wątpliwą kwestią jest również brak w art. 21 ust. 2 projektu ustawy odniesienia co do stosowania środków zaradczych na obszarach Natura 2000. Z uwagi na fakt, że organem sprawującym nadzór nad obszarami Natura 2000 jest właściwy regionalny dyrektor ochrony środowiska, wydawałoby się konieczne uzgadnianie stosowania środków zaradczych z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

11. Po uwzględnieniu wielu zastrzeżeń i uwag przez ustawodawcę, krajowy prawny model ochrony rodzimych gatunków flory i fauny będzie zasługiwał na pozytywną ocenę, jednakże w obecnym brzmieniu występują znaczne nieścisłości, które trzeba wziąć pod uwagę podczas bieżących prac nad ustawą o gatunkach obcych, by ocena pozytywna była zasadna.

BIBLIOGRAFIA

Anderwald D., *Gatunki obce w lasach*, Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, Rogów: SGGW Leśny Zakład Doświadczalny Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, 2012

- Jaroszewicz B., *Obcy w natarciu – mechanizmy i ekologiczne skutki inwazji biologicznych*, (w:) A. Kalinowska (red.), *Wybrane zagadnienia z ekologii i ochrony środowiska. Różnorodność biologiczna w wielu odsłonach*, Warszawa 2011
- Kettunen M., Genovesi P., Gollasch S., *Technical support to EU strategy on invasive species (IAS) Assessment of the impacts of IAS In Europe and the EU (final module report for the European Commission)*, Institute for European Environmental Policy, Brussel–Belgium 2009
- Pimentel D., *Biological invasions; economics and environment al costs of alient plant, Animals, and micro be species*, CRC Press, Boca raton, London–New York–Washington DC 2002
- Richardson D. M., Pysek P., Rejmanek M., Barbour M. G., Panetta F. D., West C. J., *Naturalization and invasion of alien plants: concepts and definitions*, „Diversity Distribution” 2000, No. 6
- Thiele J., Otte A., *Invasion patterns of *Heracleum mantegazzianum* in Germany on regional and landscape scales*, „Journal of Nature Conservation” 2008, Vol. 16(2)

PROTECTION OF NATIVE SPECIES AGAINST BIOLOGICAL INVASIONS

Summary

Invasive alien species are a threat to biodiversity and food security, health and economic development. These species are causing enormous damage to biodiversity and the valuable natural agricultural systems upon which we depend. Globalisation, trade, travel, and transport of goods across borders they have facilitated the spread of invasive alien species. The spread of invasive alien species is now recognised as one of the greatest threats to the ecological and economic well being of the planet. The aim of the article is to analyze and attempt to assess the legal regulation relating protection native species against alien invasive species and alien species.

KEYWORDS

biological invasions, invasive alien species, nature conservation

SŁOWA KLUCZOWE

inwazje biologiczne, gatunki obce inwazyjne, ochrona przyrody